

УДК 378.147

АКТИВІЗАЦІЙНІ МЕТОДИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО НАВЧАННЯ

Анджей Дакович, Лідія Дакович

Білостоцький університет
вул. Свєркова 20, 15-328 Білосток, Польща
e-mail: adako@pip.uwb.edu.pl

Університет є місцем зустрічі осіб (викладачів і студентів), котрі разом крокують до пізнання правди. Університетське навчання за своєю природою спирається на діалог, взаємослухання і пошук аргументів, які переконують співрозмовника. Це мистецтво, якого можна навчитися, застосовуючи активізаційні методи. Методи ґрунтуються передусім на активності студентів, служать передачі знань, поглибленню рефлексії, налагодженню ефективних міжособистісних зв'язків, спонуканню до власної творчості учасників зустрічі, а особливо їхнього особистісного розвитку.

Ключові слова: активізаційні методи, холодні знання, гарячі знання, пряме навчання, опосередковане навчання, постава любові.

Активізаційні методи є практичною допомогою в ефективному проведенні групових зустрічей, служать для передачі інформації, поглиблення рефлексії, налагодження контактів, спонукання до власної творчості учасників занять, а особливо до їхнього особистого розвитку [1]. З цією метою викладач створює ситуації, які дадуть можливість пережити певний досвід, пов'язаний з емоційним залученням, роздумуванням над проблемою, висловленням своєї думки і слуханням думок інших. Активізаційні методи є спробою відповісти на те, як передавати знання, потрібні у щоденному житті, як збільшити ефект впливу переданої суті, як підтримувати процес засвоєння знань [2]. Ю. Козелецький виділяє два види знання: холодні та гарячі [3]. Холодні знання є систематизовані, добре обґрунтовані, здобуті в процесі багатьох досліджень і наукових обмірковувань. Найчастіше легко забуваються, залишаючись у пам'яті, не впливають на спосіб поведінки. Гарячі знання – це знання безпосередньо з життя. Це особистий досвід людини, здобутий у щоденних життєвих ситуаціях, що має значний вплив на зміну поведінки. Гарячі знання неупорядковані й не завжди сприяють розвитку, оскільки людині інколи важко зробити правильні висновки з особистого досвіду. Потрібно організувати процес навчання так, щоб перетворювати холодні знання на гарячі, щоб холодні знання стали предметом певного виду досвіду і через

пережитий досвід перетворилися у гарячі знання. Це можливо завдяки активізаційним методам, які різнобічно зацікавлюють учасників занять.

Дуже часто в школах процес навчання та виховання спирається на такі методи, де вчитель однобічно передає знання. Роль учнів обмежується слуханням та засвоєнням переказаного вчителем, через деякий час перевіряється засвоєне. Досвід свідчить, що застосування таких методів не приводить до очікуваних результатів. З огляду на це вчителі у своїй роботі дедалі частіше застосовують активізаційні методи, які сприяють кращому засвоєнню змісту предмета завдяки підвищенню інтересу учасників занять. Чим більше вони цікавляться переказаним змістом, тим легше його запам'ятовують. Зацікавленість предметом підвищує активність, яка пробуджує інтерес. Отже, важливо використовувати в процесі навчання особисту активність учня, а також створювати умови, в яких учень міг би здобувати знання шляхом власних пошуків і роздумів, розвивати самостійність мислення, вміння шукати інформацію на певну тему, добирати та впорядковувати її. Важливе значення має зацікавлення вчителя проблематикою, бо зацікавлений вчитель вабить за собою учнів. Йдеться про активний процес здобуття знань, в якому як учитель, так і учень є активно зацікавленим суб'єктом [4].

Н. Фландерс, досліджуючи взаємодію між учнями і вчителями, визначив два підходи до навчання: прямий і опосередкований [5]. Прямий підхід належить до такої передачі знань, в якій учитель говорить найбільше. Викладає, дає вказівки, наводить судження, пояснює. Це однобічна передача, коли вчитель використовує майже весь час уроку. У процесі опосередкованого навчання більшість часу присвячується учневі. Вчитель задає учням відкриті запитання, спонукає їх до розумових зусиль, класифікує відповіді учнів, заохочує, дозволяє виражати почуття. Отримані результати дослідження дають змогу стверджувати, що у процесі опосередкованого навчання учні досягають значних успіхів як з математичних, так і гуманітарних предметів. Зацікавлення навчанням, позитивне ставлення до школи вони виявляють значно частіше, ніж учні, яких навчали за допомогою прямих методів.

Оскільки процес навчання тісно пов'язаний з процесом виховання, потрібно організувати навчання так, щоб виховання не було випадковим. На жаль, трапляються випадки антивиховної дії вчителів. Активізаційні методи дають можливість досягти обдуманого та бажаного впливу на учнів. Особиста активність і зацікавленість учнів процесом навчання є обов'язковою умовою виховання самостійних та відповідальних осіб. Можна впевнено стверджувати про виховання в процесі навчання, бо позиція вчителя, підхід до учнів і до того, що вивчається, методи, які застосовуються, а також зміст, який передається, стають носіями виховного змісту. Виховання

– це процес довготривалий і складний, під час якого вихователь і вихованець взаємодіють. Перебуваючи у сфері взаємних впливів, вони налагоджують між собою контакт, який буде вдалим лише тоді, коли обидві сторони будуть в ньому всебічно заангажовані. З одного боку, це вимагає від учителя захоплення тим, чому він вчить, прийняття і реалізації в житті тих правд, які хоче передати учням; з іншого, потребує такої організації ситуацій, які створювали б учням можливість набуття певного досвіду, емоційного заангажування, розмірковування над проблемою, виконання певних завдань, обміну своїми думками з іншими, зокрема з вчителем. Важливо, щоб учні розуміли те, що їм передає вчитель. З цією метою він використовує так звану соціально-побутову мову, тобто пристосовану до інтелектуального рівня слухача. Це можливо лише тоді, коли вчитель знає своїх учнів. Ось чому перед початком роботи з певною групою потрібно провести інтеграційні заняття, які дадуть можливість учасникам познайомитися і зблизитися. Проводячи заняття активізаційними методами, вчитель контактує з учнями, намагаючись зрозуміти їхні проблеми. Сидячи з ними в колі, вчитель займає позицію, яка нічим не відрізняється від учнівської, тобто є безпосередньо доступним. Своє становище обґрунтовує власним моральним авторитетом і компетенцією. Передаючи важливий зміст, намагається створити атмосферу щирості й довіри. Ніщо так не пробуджує довіру, як усвідомлення того, що тебе розуміє інша людина, яка також реалізує ті ж самі цінності. Тому вчитель сам повинен бути переконаним у правді, яку проголошує, і реалізовувати її в своєму житті. У процесі активізаційного навчання вчитель є не тільки організатором роботи учня, а й зразком та товаришем його розвитку. Вихователь і вихованець прямують в одному напрямку. Обоє стикаються з тими ж проблемами, обоє реалізують ті ж самі цінності: правду, добро, красу. У пізнавальній психології відомим є такий підхід до виховання, котрий взаємини між вихователем та вихованцем окреслює як стосунки двох дослідників, більш і менш досвідченого. Як досвідченіший дослідник, вихователь отримує завдання допомогти вихованцеві в розвитку, котрий є менш досвідченим дослідником. Таке розуміння виховання деякою мірою мобілізує вчителя до власного особистого розвитку, а також до вдосконалення власних умінь і навичок у своїй праці [6].

Важливо пам'ятати про те, щоб перед початком роботи познайомитися з групою у процесі проведення інтеграційних занять. Користуватися мовою, зрозумілою для слухачів, яка відповідає їхньому інтелектуальному рівню. Не повчати учасників (які висновки повинні для себе вони зробити), а створювати ситуації, в яких вони можуть це зробити самі. Створити атмосферу довіри та щирості завдяки прямому контакту і відкритості один до одного, не нав'язувати власну думку, вміло слухати інших. Бути добре підготовленим теоретично і методично. Потрібно детально обдумати

конспект занять. Важливе значення має особистий досвід участі в заняттях, які проводяться активізаційними методами.

Активізаційні заняття треба проводити так, щоб стимулювати учасників до рефлексії, заохочувати до дискусії й обміну власними думками. Вчитель повинен застосовувати такі методи, які найкраще сповнюють наведені вище очікування. Є багато активізаційних методів, наприклад дискусія, медитація, психодрама, інсценізація, робота в групах. Серед них учитель матиме змогу вибрати ті, які найбільше наближують студента до визначеної проблематики.

Зосередимо увагу на одному з активізаційних методів, який полягає у роботі в малих групах і презентуванні результату роботи всім учасникам занять. Цей метод часто застосовуємо, проводячи заняття на факультеті педагогіки і психології університету в Білостоці, а також на Післядипломних студіях виховання в сім'ї. Застосовуємо його на заняттях, які стосуються проблематики любові, де любов розуміється як позитивне ставлення до об'єкта любові, що виражається з погляду сталої диспозиції до творіння добра. Любов є необхідною умовою правдивого функціонування людини, її розвитку, а також налагодження і утримання позитивних міжлюдських стосунків, тому що створює відповідний клімат для доброго виховного контакту. Однак, як стверджує М. Гживак-Качинська [7], людина не народжується з готовими підходом до людей "з любов'ю", а набуває його протягом цілого свого життя. Протягом усього часу має можливість формувати в собі відкритість і незацікавленість в обдаруванні іншої людини. Не всі володіють таким мистецтвом, хоча кожен має для цього потенційні можливості.

Реалізація вищезазначеної теми ґрунтується на конспектах, опрацьованих М. Браун-Галковською, керівником кафедри психології виховання Люблінського Католицького Університету [8]. Мета цих занять: з'ясувати чим є любов, як вона розвивається, на якому етапі розвитку любові перебуває кожен з учасників занять, як можна досягнути зрілості з погляду любові. На початку зустрічі називаємо тему і поділяємо учасників на три групи: "Малі діти", "Підлітки", "Дорослі". Кожна група отримує аркуш паперу з написом, який допомагає зорієнтуватися, яку вікову групу потрібно буде презентувати. Потім роз'яснюємо, що потрібно розуміти під поняттям вікових груп. Учасникам даємо інструкцію, відповідно до якої, спираючись на власний досвід чи спостереження, вони повинні окреслити типовий спосіб вираження любові в осіб певного віку. Кожен учасник висловлює свою думку, а потім групи готують виступ, в якому демонструють плоди власної праці. Після презентації підсумовуємо доповіді. З'ясовуємо, що любов – це вміння, яке розвивається разом з розвитком людини, має різні фази і на кожній з них набуває іншої форми. Малі діти виражають любов через

близькість, підлітки – через співпереживання, співчуття, натомість дорослі починають конкретно діяти заради добра особи, котру кохають (обдарування). Просимо охарактеризувати поведінку дорослої людини, яка в розвитку любові затрималася на етапі малої дитини, на етапі підлітка, а також на етапі людини, котра на порозі дорослості осягнула зрілість любові та може цю зрілість розвивати й надалі. Після підведення пропонуємо заспокоїтися, заплющити очі та замислитися хвилинку над тим, як виражаємо свою любов, на якому етапі любові перебуваємо. Перед тим попереджуємо, що цими роздумами ділитися не будемо.

З нашого досвіду можна зробити висновок, що такий спосіб проведення заняття зацікавлює студентів і заохочує до того, щоб поділитися рефлексіями, які виникають. Подібно реалізуємо й інші теми, наприклад, виховання в сім'ї, самооцінка, самостійність мислення, вирішення конфліктів, асертивність.

Активізаційні методи застосовуємо під час дидактичної праці ось уже дванадцять років. Члени груп, з якими працюємо, досить швидко інтегруються, стають відкритими, беруть активну участь на заняттях, краще зосереджують увагу на обговореному. Це сприяє кращому засвоєнню знань. Зазначимо, що у процесі проведення занять стикнулися з певними труднощами. Труднощі були на початку, коли учасники почувалися ніяково перед взаємовідкритістю. Важливо на першій зустрічі детально ознайомити учасників з тим, що є предметом занять, пояснити, як працюватимемо, а також за якими правилами, зосередити увагу на мистецтві ведення дискусії, вираженні власних почуттів, а не оцінок, уважного й активного взаємного слухання. Важливо, щоб ведучий заняття був позитивно налаштований до учасників, упевнений у своїх силах. Доброзичливе ставлення до слухачів зумовить аналогічну реакцію учасників, що є важливим кроком до створення сприятливої атмосфери співпраці. Спираючись на наш досвід, а також досвід тих, котрі проводять заняття, застосовуючи активізаційні методи, можемо зазначити, що проблеми, які виникають на початку і під час заняття, згодом вирішуються, а співпраця принесе багато задоволення як ведучому, так і учасникам занять.

-
1. *Wójcik E.* Metody aktywizujące w pedagogice grup. Kraków, 2000.
  2. *Dakowicz L.* Metody aktywizujące drogą ku innej edukacji / T. Zaniewska (red.) Pamięć i więź. Białystok, 1998. S. 237–281.
  3. *Kozielecki J.* Koncepcje psychologiczne człowieka. Warszawa, 1995.
  4. *Dakowicz L., Dakowicz A.* Metody aktywizujące w kształceniu nauczycieli-wychowawców prowadzących zajęcia z zakresu wychowania prorodzinnego / M. Chymuk, D. Topa (red.) Edukacja prorodzinnna. Kraków, 2000. S. 399–404.

5. Rylke H., Klimowicz G. Szkoła dla ucznia. Jak uczyć życia z ludźmi. Warszawa, 1992.

6. Dakowicz L., Dakowicz A. Metody aktywizujące w kształceniu kompetencji zawodowych nauczyciela. Kształtowanie kompetencji nauczycieli w zakresie pełnienia funkcji wychowawczej / M. Ochmański, T. Sokołowska-Dzioba, A. Pielecki (red.) Edukacja w perspektywie integracji Europy. Warszawa, 2001. S. 297–303.

7. Grzywak-Kaczyńska M. Trud rozwoju. Warszawa, 1988.

8. Braun-Gałkowska M. W tę samą stronę. Książka dla nauczycieli o wychowaniu i lekcjach wychowawczych. Warszawa, 1994.

9. Strojnowski J. Psychoterapia. Wrocław, 1998.

ACTIVIZING METHODS IN UNIVERSITY EDUCATION

Andrzej Dakowich, Lidia Dakowich

*University of Białostok,
Czerkov Str., 20, 15-328 Białostok, Poland
e-mail: adako@pip.uwb.edu.pl*

A university is a place of meeting for people who are seeking the truth – lecturers and students. University education is in its origin based on dialogue, listening to one another, and seeking arguments for explaining the truth to a partner. It can be learnt by means of the activizing methods. Those methods are primarily based on student activity and help to pass on knowledge, reflect more deeply, start effective interpersonal contacts, encourage creative work and most of all personal growth for people who take part in the meeting.

Key words: activizing methods, “cold knowledge”, “hot knowledge”, direct teaching, indirect teaching, attitude of love.

Стаття надійшла до редколегії 24.03.2004
Прийнята до друку 30.11.2004